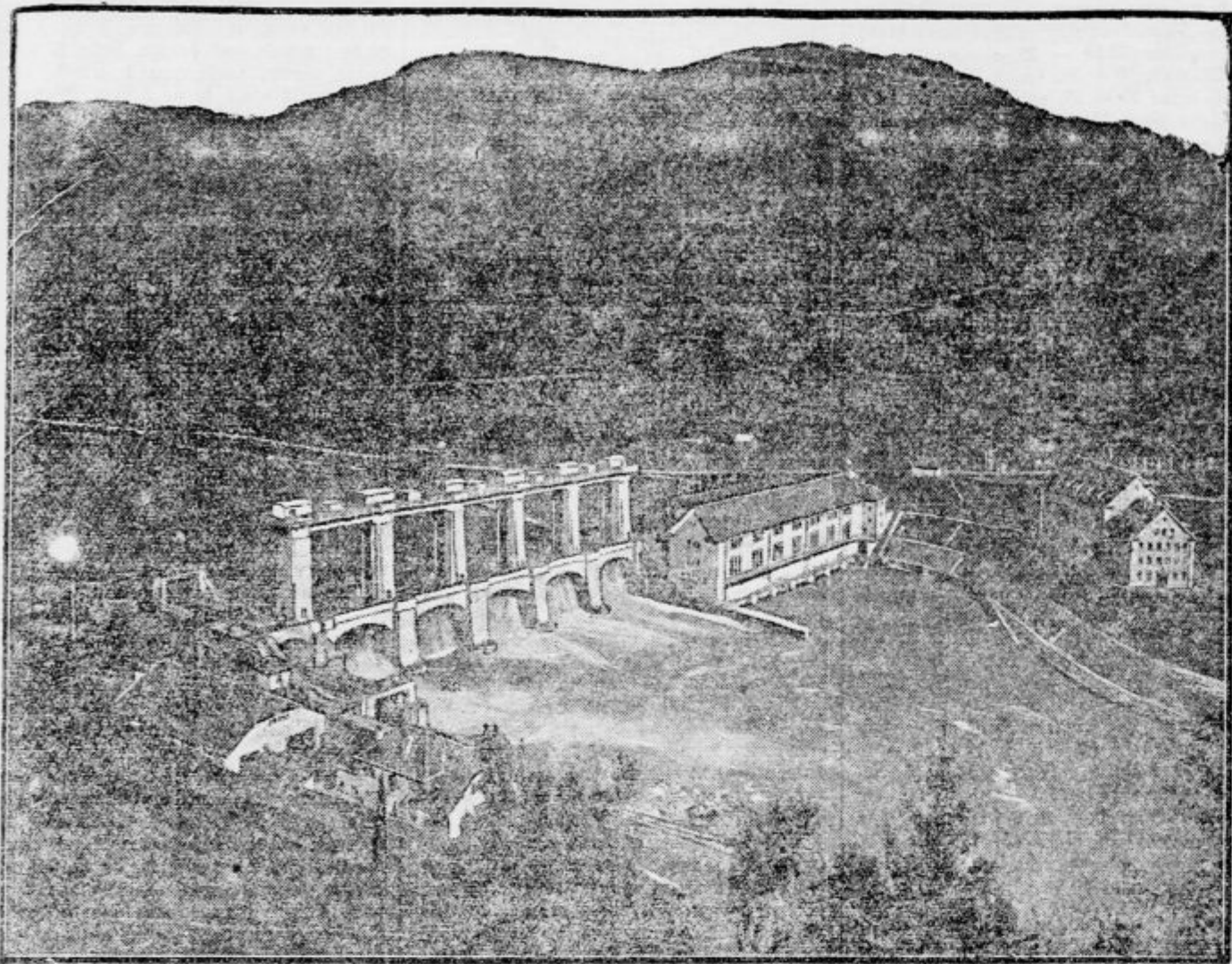

Elektrarna Fala

Celotni pogled na falsko elektrarno.

Se pred petnajstimi leti je malokdo vedel za Falo, malo naselbino ob Dravi malo višje od Ruš. Danes morda ni nobenega čitatelja, ki bi je ne poznal vsaj po imenu. Saj imamo tam največjo elektrarno v naši državi, eno največjih v srednji Evropi. Že danes je ogromen njen pomen za narodno gospodarstvo v Sloveniji, v prihodnjih desetletjih bo še mnogo večji. Zato ne bo odveč, ako povodoma ljubljanskega velesojna, ki predstavlja nekako revijo naših gospodarskih sil, opozorimo svoje čitatelje tudi na falsko elektrarno, ki spada tudi med naše prve gospodarske čimbelje.

Ko se je par let pred vojno z ogromnim razmahom začela širiti elektrifikacija industrije, prometnih sredstev in razsvetljave, so postajale obstoječe električne centrale — po večini vse na parni pogon — vedno bolj nezadostne; ponavljala se je občutna potreba po velikih in seveda kolikor mogoče cenejših centralah. Takrat je nastala tudi ideja, da se zgradi ob Dravi močna vodna centrala, ki naj oskrbuje z elektriko vso Dravsko dolino z Mariborom in vso Srednjo Štajersko z Gradcem vred. Akcijo je vodil Gradec, ki se mu je posrečilo zainteresirati za njo švicarsko industrijo in švicarski kapital. Osnovala se je v Baslu posebna družba, ki je prevzela zgraditev elektrarne. Kot najpripravljen kraj za veliko električno centralo so določili Falo ob Dravi, ki ima tam precej padca. V letih 1911 in 1912 so bile končane finančne pravne in tehnične priprave in sredi leta 1913 so začeli z delom, ki pa je bilo izredno težavno in je zato tudi razmeroma počasi napredovalo, saj je bilo treba zažeti mogočno in deročo Dravo in zgraditi v njej in pod njo močan jez.

Tako je svetovna vojna presenetila tudi falsko akcijo sredi dela in jo seveda prekinila. Avstrijska vlada pa je pravilno cenila dalekosežnost načrta in storila zato vse, da omogoči njegovo izvedbo kljub vojni vihr. Ker so bili podjetniki Švicarji, tudi političnih ovir ni bilo in delo se je od 1. 1915 nadaljevalo z vso energijo, deloma z vojnimi uletniki, deloma celo s pionirskimi vojaškimi oddelki. Sredi 1. 1918. je bila centrala toliko dograjena, da je mogla začeti z obratom.

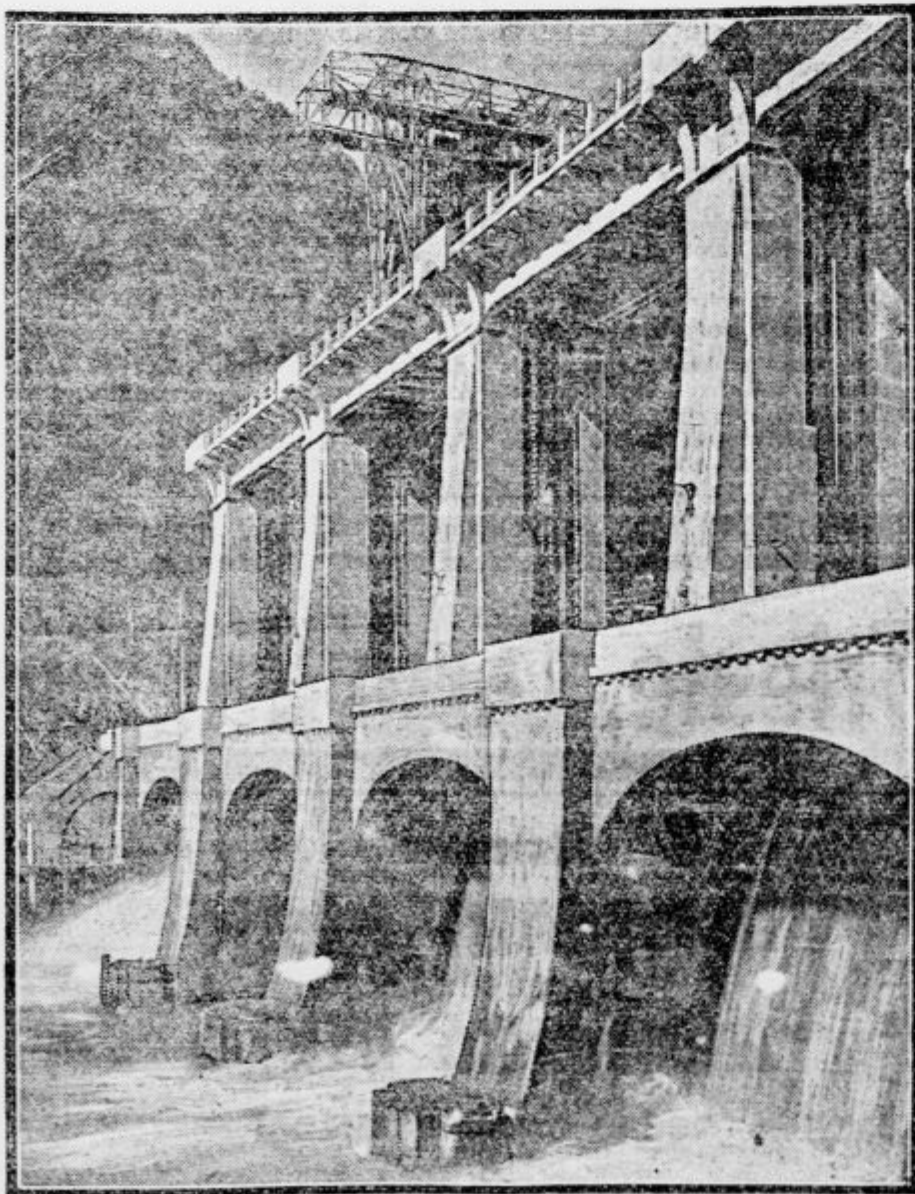
Na levem bregu Drave pri Fali stoji dve poslopji, visoki in razsežni, a v primeri z mogočno reko vendar skromni. V ozadiju sta še dve vili za nastavnice. Edino, kar imponira tudi laiku, je ogromen, okrog 30 m visoki železobetonski jez preko Drave. S suvereno samoumevno zastavi toj brzeči reki in prisili ogromne vodne mase, da si uberejo pot preko turbin, kjer ustvarjajo za naše pomne neumljive sile, ustvarjajo ogromne gospodarske vrednote. Vse delo na jez in na elektriko, ki dviga in spušča na sto in sto centov težke zapornice in s tem regulira množino vode, potrebno za pogon turbin, Dravski valovi bobne in hrušče, se besneče zaletavajo v železo in beton, a vse zaman. Morajo se pokoriti. Zato pa znesejo ves svoj srd, ko so enkrat pod jezom. Gorje mu, ki ga dobe v svojo oblast. Zgodilo se je žal že par nesreč. Ponesrečenja zmeljejo v prah in pepel in ni sledu več o njem. Grozna je njihova moč in če stojiš na jez, gledaš to besno vretje in poslušas to oglušujoče bobnenje, začutiš vso svojo neznatnost, ob enem pa zaslušiš silno moč človeškega duha, ki je ukrotil te gigantske naravne sile.

Na desni strani jez je zgrajen prehod za splave, ki jih polagoma spuščajo iz etaže v etažo, prav ob desnem bregu pa je še mal kanal za ribe, da morejo mimo jez po Dravi navzgor in navzdol. Prehod za splave je na naši

Pregled daljnovodov falske elektrarne.

V legendo se je vrnila pomota: daljnovodi imajo napetost 80.000, 35.000 in 10.000 voltov in ne 8000, 35.000 in 1000.

Falski jez na Dravi.

sliki dobro viden, ribji kanal le deloma.

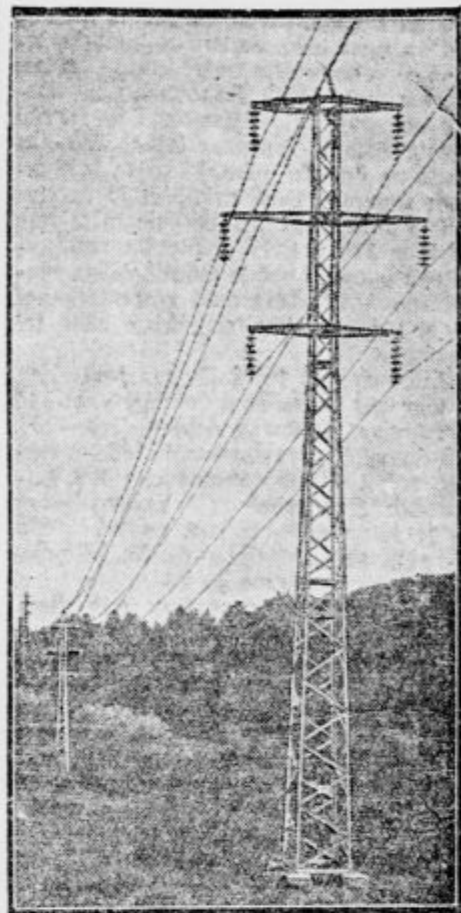
Ob levem bregu so v stavbi tik ob jezju nameščeni generatorji, za enkrat pet po številu, vsak od njih s 6000 KS. Goniijo jih vodne turbine, ki se vrte globoko pod vodno gladino dan in noč, mesec za mesecem brez presledka. In ravno tako brez presledka se vrte generatorji v strojnici; nekak svet strah te prevzame, ko stojiš ob njih in misliš na čudežno delo, ki ga vrše. Na deset-tisoče luči, na tisoče strojev, velikih in malih, živi iz te hladne in skrivnostne dvorane, la ves ta ogromen aparat vodi dvoje, troje ljudi — vsch nameščen- cev skupaj je v centrali menda komaj kak ducat.

Od generatorjev je spelana električna struja po podzemskih kabljih v drugo poslopje, kjer se struja razdeli na posamezne vode, deloma transformira na višjo ali nižjo napetost, deloma pa v energijo z napetostjo generatorjev samih, t. j. 10.000 voltov. (Na naši sliki, ki kaže daljnovode, se je vrnila pomota: daljnovodi imajo napetosti 80.000, 35.000 in 10.000 voltov, a ne 8.000 in 1000). Daljino z napetostjo 80.000 voltov vodi iz Fale do Laškega (okrog 80 km); tam je velika transformatorska postaja — kdor se je vozil po železnici od Zidanega mosta do Celja, jo je gotovo že opazil — kjer se zniža napetost na 35.000 voltov. V tej napetosti je električna struja napeljana na eni strani do Celja, na drugi do Zidanega mosta in v vse trboveljske rudarske revirje. Trboveljska družba je namreč opustila lastno elektrarno in je danes poleg tvornice za dušik v Rušah največji odjemalec Fale.

V originalni napetosti 10.000 voltov oddaja Fala tok Rušam, ki same porabijo letno okrog 1 milijona kilovatnih ur, dalje Mariboru, Ptuj in ozemlju do Pragerskega in Slov. Bistrice. Skoro vse industrije teh okolišev delajo danes s falsko elektriko. Cena ji je danes 1 do 3 Din za kilovatno uro, torej menda najnižja v celi državi.

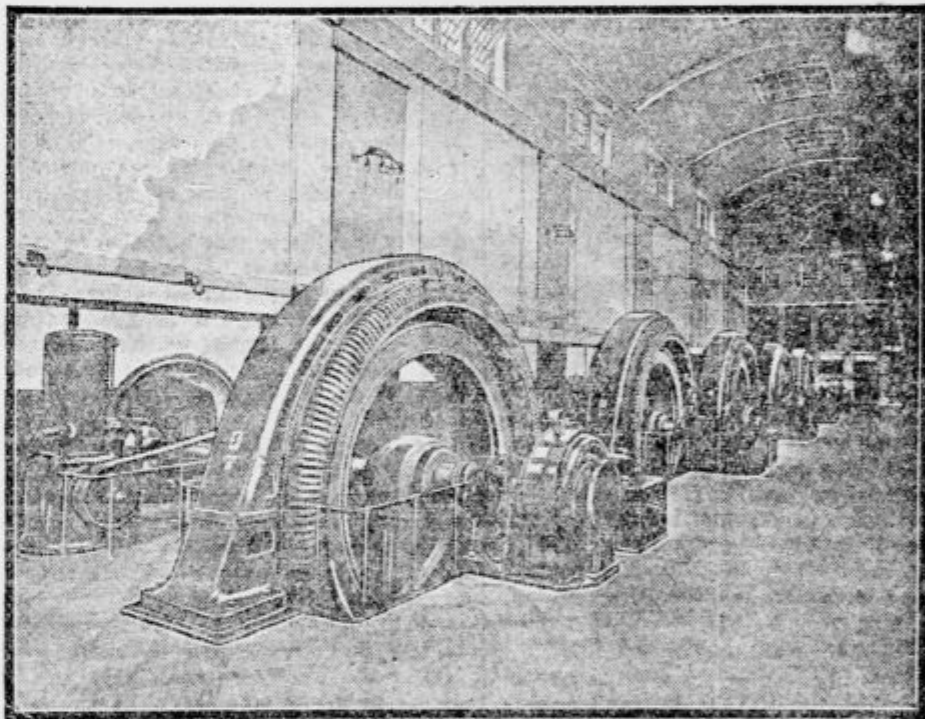
Kapaciteta falske centrale znaša danes s 5 generatorji okrog 30.000 KS. Ravno kar se gradi šesti agregat z 10 tisoč KS, nakar sledi še sedmi tudi z 10 tisoč KS, tako da bo v par letih kapaci-

to je izvedla Prva Hrvatska Stedionica v družbi z nekaterimi beograjskimi interesi. Delniška glavica znaša 5 milijonov dinarjev in je nad polovico v jugoslovenskih rokah. Kljub temu pa je nacionalizacija žal samo navidezna, kar pa je umevno ako pomislimo da

Daljnovod falske elektrarne. Stebri so iz železa in stane vsak okrog 50.000 Din.

znašajo investicijski stroški nad en četrt milijarde dinarjev, torej kapital, ki ga naše gospodarstvo ne zmore. Družba je tako dolžna dvema švicarskima skupinama (Elektrowerke Basel in Schweizerischer Bankverein, Basel) okrog 26.000.000 švicarskih frankov. Da

Falska elektrarna: generatorji

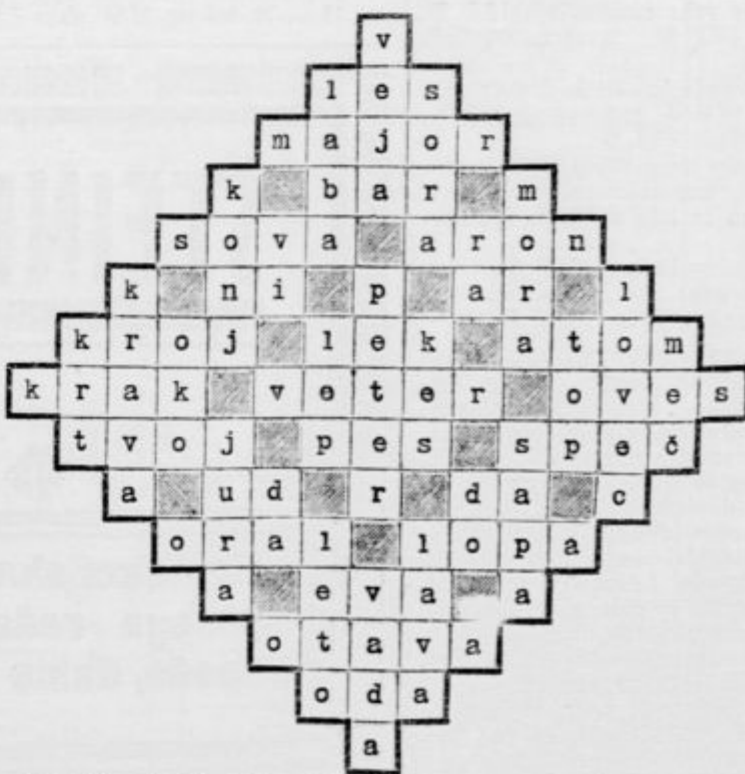
teta Fale okrog 50.000 KS in bo lahko oddajala letno okrog 200 milijonov kilovatnih ur. Za to ogromno silo danes seveda še ni odjemalcev in podjetje si zato umevno prizadeva dobiti v svoje omrežje še nove, močne centre. Stalo je že v pogajanjih z Ljubljano, a za enkrat brez uspeha.

Prvotno je bila namreč, kakor že omenjeno, Fala projektirana za Gradec in industrijski Srednji Štajer. Po razsulu Avstrije so postali ti projekti seveda predmetni in treba je bilo iskati nove orientacije. Podjetje samo je načelnalizirano in ima kot »Elektrarna Fala d. d.« svoji sedež v Beogradu. Transakci-

imajo zato ti upniki pri podjetju vsaj tako besedo kakor lastniki delnic za 5.000.000 Din, je pač umevno. Lahko pa z zadoščenjem omenimo, da so Švicarji skoz in skoz lojalni in da polagoma nastavljajo domačine tudi na vodilnih mestih.

Upajmo, da se s časom naše gospodarstvo in zlasti naš kapital tako okrepi, da bomo Falo tudi v resnici lahko vzeli v našo narodno posest. Že danes pa je eden najvažnejših čimbeljev v našem narodnem gospodarstvu in je zorenito preobrazilo zunanjo sliko naše ožje domovine. Lahko smo je veseli in ponosni nanjo.

Križanka

Rešitev križanke, objavljene v torek 8. t. m.

